

V italijanščini sem slovenska šumevca *š* in *ž* nadomestila z italijanskim zlitim glasom *ci* (č):

Come fiaccola al mattino s'accende,
poi per tutto il dì sui vigneti è sospeso,
lo implorano umilmente le cicale:
»bruciati, bruciati, bruciati, bruciati!«

V pesmi *Smrt sv. Frančiška* pa sem nadomestila sodobna izraza za brata in sestro – *fratello* in *sorella* – s starinskima izrazoma *frate* in *sora*, ki sta značilna za jezik sv. Frančiška. Takole se glasi prva kitica v izvorniku:

Prišla je k meni sestra Smrt ...
O sonce moje žarko, brat moj mili,
in sestra luna, zvezde, ki ste lili
podnevi in ponoči luč v moj vrt.

V italijanskem prevodu pa:

E' venuta da me sora Morte ...
Oh, mio raggiante frate sole
e sora luna, stelle che illuminano
notte e giorno il mio giardino.

To sta dva primera, s katerima sem skušala italijanskemu bralcu čim bolj približati izvorno besedilo pesnika Goriških brd, enega izmed najpomembnejših klasikov slovenske književnosti, ki bi ga bilo treba v bodoče prikazati v še več jezikih čim širšemu občinstvu.

Fedora Ferluga - Petronio
Univerza v Vidmu, Italija
fedoraf@alice.it

Izobraževanje mentoric in mentorjev branja na baskovski univerzi v Donostii/San Sebastiánu

V okviru projekta *LDV Mobilnost* je založba Malinc v sodelovanju z Baskovsko univerzo UPV/EHU med 28. junijem in 12. julijem 2014 v okviru poletne šole, ki vsako leto poteka v Donostii/San Sebastiánu, izvedla praktično usposabljanje za promotorje branja na trgu dela. Izvedba mobilnosti je bila del daljšega projekta, med katerim je bila v Ljubljani organizirana vrsta praktičnih delavnic motiviranja za branje, na katerih je 17 udeležencev in udeleženk (vzgojiteljic, učiteljic, profesorice, knjižničark) spoznalo in pri svojem delu tudi preizkusilo različne strategije, ki jih je zasnovala španska bibliotekarka, novinarka in poznavalka mladinske književnosti María Montserrat Sarto Canet (1919–2009).¹ Cilji obiska Baskije pa so bili

predvsem spoznavanje baskovskih projektov motiviranja branja, izmenjava izkušenj in spoznavanje njihovega specifičnega družbeno-jezikovnega konteksta.

Predavanja v Donostii/San Sebastiánu so potekala v dveh ciklih. Prvi je potekal v prostorih univerze, v palači Miramar, in je trajal 40 ur. V tem sklopu smo spoznali pomembnejše projekte promoviranja branja v Baskiji, ki sta nam jih predstavila promotorja branja Itziar Zubizarreta in Imanol Mercero. Osrednja pozornost je bila namenjena predstavitvi projekta *Bularretik Mintzora (Od prsi k besedi)*, ki se je začel leta 2007, vodi ga Galtzagorri Elkarte (baskovska sekcija mednarodne zveze za mladinsko književnost IBBY), finančno pa ga podpira baskovska vlada. Projekt je namenjen predvsem izobraževanju tistih odraslih, s katerimi ima otrok od najzgodnejše starosti redne

¹ María Montserrat Sarto je bila v 80. letih 20. stoletja pionirka na področju poudarjanja pomena mladinske književnosti in promoviranja branja. Njena knjiga *La animación a la lectura para hacer al niño lector (Motiviranje za branje, ki bo otrokom pomagalo postati bralci)* vsebuje številne strategije za spodbujanje branja (v zadnji izdaji je zbranih 75), usmerjene pa

so na tri poglobitve dejavnosti branja: razumevanje, užitek pri branju in refleksijo o prebrnem. Delo bo izšlo tudi v slovenskem prevodu pri založbi Malinc.

stike in ki v projektu prevzamejo vlogo mediatorjev branja: staršem, pediatrom in medicinskim sestram, profesorjem, knjižničarjem. Vključuje otroke od 0 do 8 let, v zadnjih letih izvedbe projekta pa so se posvetili tudi promoviranju branja oziroma pripovedovanja v obdobju nosečnosti in zgodnjega otroštva. V ta namen so v projekt vključili zdravstvene delavce v javnih zdravstvenih domovih. Kot je dejala vodja projekta Itziar Zubizarreta, ta spodbuja bralne navade od rojstva, saj skupno branje od zgodnjih let pripomore k boljšemu fizičnemu, psihičnemu in intelektualnemu razvoju dojenčka/malčka. S poslušanjem ustnih oblik književnosti se ustvarja intimna komunikacija, ki pripomore, da se dojenček/malček počuti varno, obenem pa se odprejo komunikacijske poti, po katerih spoznava svet in usvaja jezik. V vseh kulturah tega sveta se dojenčki naučijo prvih zametkov jezika (intonacije, ritma, fonemov ...) tudi s pomočjo ljudskih pesmi in tradicionalnih besednih iger.

V nadaljevanju sta predavatelja predstavila tudi druge projekte, ki pa se ne razlikujejo mnogo od projektov, ki jih poznamo pri nas: potujoče nahrbtnike, potujoče kovčke, knjižni zaklad, izobraževanje staršev in mentorjev ...

V tem sklopu smo udeleženci poletne šole spoznali še način izbora literarnih del, ki so uvrščena na seznam t. i. priporočljive literature. Kot trdi Itziar Zubizarreta, mora otroško ali mladinsko književno besedilo ustrezati enakim kriterijem, kot se uporabljajo za vrednotenje kateregakoli literarnega dela. S selektivnimi kriteriji skupina strokovnjakov v okviru društva Galtzagorri Elkarteia ovrednoti vsakoletno mladinsko knjižno bero v baskovskem jeziku tako, da vsak med njimi individualno prebere in analizira posamezna besedila. Strokovnjaki nato izpolnijo obrazec za vrednotenje, na katerega napišejo, za katero starost bi bilo besedilo primerno, ga na kratko opišejo/

povzamejo in utemeljijo, zakaj bi ga ali ga ne bi uvrstili na seznam priporočljivega branja. Ocenjujejo tudi aktualnost in primernost tematike, jezika, zgradbe, pripovedovalca, literarnih oseb in kategorije prostora in časa. Sestajajo se mesečno, ko o delih in ocenah tudi razpravljajo. Tako poiščejo kakovostna, oblikovno dovršena literarna besedila, ki v bralcih vzbujajo dobre občutke, obravnavajo zanimive teme, spodbujajo domišljijo in predvsem spoštujejo bralčevo inteligenco ... Njihov cilj je otrokom in mladostnikom vzbuditi užitek ob branju, kar je v šolskih klopek neredko veliko težje.

V nadaljevanju cikla so trije vodilni baskovski pisatelji predstavili razmišljanje o svojem pisanju in svojih besedilih. Njihova poglavitna dela so bila nato obravnavana še z literarnovednega in na delavnicah s praktično-didaktičnega vidika. Najprej se nam je predstavil pisatelj Patxi Zubizarreta,² ki je o svoji poetiki razmišljal v okviru predavanja *De la sospecha a la garantía (Od suma h gotovosti)* in problematiziral pisanje kot tako. Najprej je opozoril na odnos do mladinske književnosti, ki je še vedno obravnavana kot obstranska, nevidna, zamolčana, celo manj kakovostna kot književnost za odrasle. Po njegovem mnenju je književnost darilo, a sami še vedno ne verjamemo, da nam literatura (in katerikoli drugi umetniški izraz) pomaga spoznavati svet in nas same, kot je pomagala že našim prednikom. Zato je zaključil z besedami drugega velikega baskovskega pisatelja

² Patxi Zubizarreta je predvsem avtor mladinskih in otroških del, ki obravnavajo tako pogoste teme, kot so ljubezen, dogodivščine, potovanja, pa tudi tematiko, ki je v mladinski književnosti manj pogosta in sega na področje aktualnih družbenih tem: revščine, marginalnosti, nasilja, odnosa med starši in otroki, odnosov med Severom in Jugom. Za svoja dela je prejel vrsto nagrad in je eden vodilnih baskovskih mladinskih pisateljev. V slovenščino je prevedena njegova sodobna pravljica *Usoa, prišla si kot ptica* (prev. Barbara Pregelj).

Bernarda Atxage, da se naša vez z jamskim človekom, kljub tehnološkemu napredku in civilizacijskim spremembam, ni povsem pretrgala. Onkraj časa obstajajo stvari, ki jih čutimo in vidimo na podoben način.

Drugi vrh baskovske mladinske književnosti predstavlja Juan Kruz Igerabide,³ ki je v poetičnem predavanju *El ciclo de Jonás y una vista a la poesía (Cikel o Joni in pogled na poezijo)* govoril o subtilni prepletenosti proze in poezije ter pomenu čustev. Poleg tega je pojasnil svoj odnos do ritma, glasbe, besed. Zatrdil je, da je podobno kot literaturo tudi življenje in svet mogoče brati s pomočjo ritma in podob. Precej časa je namenil ciklu zgodb o Joni, ki ubeseduje različna čustva, ki že od zgodnjega otroštva vsakomur povzročajo nemalo preglavic: strah, ljubosumje, žalost, sram ... Juan Kruz je prepričan, da če pride med bralcem in pisateljem do magičnega srečanja, estetske komunikacije, pesem ali zgodba postane slaščica, v kateri se uživa v dvoje.

Tretji vrh ustvarjanja za mlade bralce v baskovskem jeziku pomeni avtorica Mariasun Landa,⁴ ki je svojo poetiko povzela v predavanju *Pequeño bestiario personal (Mali*

osebni bestiarij), v katerem je tudi poudarila, da je pisanje za otroke še vedno podcenjeno v primerjavi s pisanjem za odrasle. Pisanje za mladino (vprašanje, zakaj to počne, jo vedno spravi v zadrego) je zanj način približevanja temu, česar o sebi ne vemo, a živi v nas, kot krastača, ki spi v naših prsih in se občasno prebudi, bolha, ki si želi postati baletka, slon s ptičjim srcem, kolesa, ki stavkajo, nogaviček, ki ne zdrži več monotonega življenjskega ritma svojega lastnika in se vrže iz četrtega nadstropja v življenje. Svojo refleksijo je začela z naslednjimi besedami: »Želela bi spomniti, da biti pisatelj pomeni, med drugim, spremeniti se v tujca. V tujca v Deželi samega sebe.«

Vsaki posamezni avtorski refleksiji je sledila literarnovedna analiza enega od ključnih besedil posameznega avtorja. Sodobne pravljice *Usoa, prišla si kot ptica, Čudovito potovanje Xia Tianzija, Jona in prestrašeni hladilnik* in cikel kratkih zgodb o Iholdi omenjenih avtorjev je literarnovedno osvetlila Gurutze Aldabaldetrek. Ta profesorica pedagoške fakultete je tako Zubizarreto kot tudi Igerabida in Lando označila za ključne predstavnike senzibilnosti (gre predvsem za zaznavanje in odprtost do Drugačnosti), ki je v baskovski mladinski književnosti prisotna od 90. let prejšnjega stoletja.

Sledile so še praktične delavnice, na katerih smo se spoznavali z nekaterimi strategijami motiviranja za branje ter jih preizkusili na konkretnih literarnih besedilih.

Tretji del izobraževanja je bil usmerjen v spoznavanje baskovske kulture in družbe, ki smo ju spoznali skozi oči Juana Kruza Igerabida. Obiskali smo najpomembnejše točke baskovske kulture: rojstni kraj Ignacija Lojolskega v Aizpetii, romarsko središče Aranzazu, ki je bilo v 50. letih 20. stoletja eno od pomembnih središč baskovske kulture in identitete, v sodobnem času pa kraj

³ Juan Kruz Igerabide piše za otroke, pa tudi odrasle: sodobne pravljice, krajša prozna besedila, predvsem pa poezijo, v katero je vnesel značilno senzibilnost in empatijo do otroka, pa tudi vzhodnjaške pesniške oblike, predvsem haiku. V slovenščino so prevedene njegove sodobne pravljice *Jona in prestrašeni hladilnik*, *Jona je žalosten*, *Jonova budilka*, pa tudi pesniška zbirka *S prstom na luni (Pesniške igre)* (vse prev. Barbara Pregelj).

⁴ Mariasun Landa je za Bernardom Atxago najbolj prevajana baskovska avtorica in prva baskovska avtorica, ki je za svoje ustvarjanje dobila špansko nacionalno nagrado za mladinsko književnost. Odlikujejo jo nonsensna poetika, smisel za humor in ironija. V slovenščino sta prevedeni njeni kratkoprozni besedili *Krokodil pod posteljo* in *Ko so mačke tako same*, pa tudi slikanica *Slon Ptičjesrčni* (vse prev. Barbara Pregelj).

pogajanj z baskovsko separatistično skupino Eta, in mesto Gerniko, simbol grozot španske državljanske vojne (1936–1939), saj je bilo mesto povsem porušeno v bombnem napadu, pozabi pa ga je iztrgala umetnost, znamenita Picassova slika. Našo pozornost je pritegnil tudi sodobni arhitekturni čudež, mesto Bilbao z Guggenheimovim muzejem, pa tudi nekaj izobraževalnih in kulturnih institucij: baskovska osnovna šola Jakintza Ikastola ter knjižnica za otroško in mladinsko književnost.

Baskovščina (*euskera*) je eden najstarejših evropskih jezikov (če ne najstarejši), ki je preživel tako invazije indoevropskih plemen kot tudi romanizacijo, njegov izvor pa ni znan. V času skoraj štiridesetletne vladavine diktatorja Franca (1939–1975) je bila baskovščina prepovedana na javnih mestih. Po Francovi smrti se je začelo počasno obnavljanje in oživljanje tega jezika, ki se je govoril v večji meri na podeželju. Baskovščina se danes govori v avtonomnih skupnostih Baskiji (njenih treh pokrajinah, Guipúzcoi, Vizcayi in Álavi) in Navarri ter v treh francoskih pokrajinah. Govori jo približno 700 000 ljudi. Jezik pozna številne dialekte, zato so morali

ustvariti zborni jezik. Baskovščina je uradni jezik v Baskiji, skupaj s kastiljščino. Avtonomna skupnost ima vse pristojnosti nad izobraževanjem. Danes večina otrok v Baskiji izbere model izobraževanja, po katerem je učni jezik pri vseh predmetih baskovščina (na voljo imajo tudi model izobraževanja v kastiljščini ali mešani model). Jezikovna politika in različni projekti so tako pripomogli, da otroci, ki končajo osnovno šolo, govorijo baskovsko, ne glede na to, ali je to njihov materni jezik. Tudi Baski, podobno kot Slovenci, so svojo kulturno identiteto gradili prek jezika. Zato je zanje tako pomembno branje in vzgoja bralnih navad, saj je to eden od pomembnejših načinov usvajanja jezika in prenašanja kulturne tradicije.

Barbara Pregelj
Univerza v Novi Gorici
Fakulteta za humanistiko
barbara.pregelj@guest.arnes.si

Marija Uršula Geršak
Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
ursa.gersak@ff.uni-lj.si